

z i e l o n a a r k a ś l ą s k a



Śląski Ogród Botaniczny



Drzewa we florze naczyniowej Polski są ubogo reprezentowane w porównaniu z roślinami zielnymi. Mamy jedynie 30 rodzimych gatunków drzew liściastych. Ta stonkowo niewielka obfitość dendroflory polskiej była jedną z przyczyn sprowadzania licznych obcych gatunków drzew. Początkowo sprowadzano je do celów zdobniczych, później dla potrzeb gospodarczych – do upraw rolniczych i leśnych, a także do ogrodów botanicznych i arboretów. Kolekcja drzew liściastych przygotowywana na terenie Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej Śląskiego Ogrodu Botanicznego ma grupować gatunki botaniczne drzew ze strefy klimatu umiarkowanego. Reprezentowane w niej będą między innymi następujące rodzaje: klon (*Acer*), jesion (*Fraxinus*), dąb (*Quercus*), lipa (*Tilia*), orzesznik (*Carya*) i wiązowiec (*Celtis*). Docelowo nasadzonych ma być 900 drzew należących do 225 gatunków.

Dąb błotny (*Quercus palustris* Muenhh.)



Gatunek dębu obcy dla flory Polski, jednak po dębie czerwonym najczęściej spotykany na terenie kraju. Angielska nazwa „Pin Oak” (z ang. pin – szpilka, pinezka; oak – dąb) została zapożyczona od Indian, którzy wykorzystywali jego twarde, okorowane krótkopędy jako gwoździe.

Okazałe drzewo osiąga wysokość do 40m, w naszym klimacie dorasta wysokości 20-30m. Pień ma prosty, dość cienki, w dolnym odcinku najczęściej bez gałęzi, w górnym rozgałęzia się w miarę gęsto i regularnie. Dąb błotny często posiada regularny pokrój, zwłaszcza na dobrze nasłonecznionych stanowiskach.

Korona u młodych osobników jest zaokrąglona i smukła, u starszych lekko sklepiona i wydłużona, lecz mniej rozłożysta niż u innych gatunków dębów, gdyż górne gałęzie wyrastają często pionowo w górę. Gałęzie są cienkie, z wiotkimi gałązkami, dolne usychają i zwisają nieraz przez wiele lat przy pniu przypominając ciernie. Kora u młodszych drzew jasnoszara i gładka, z wiekiem ciemniejsza, z gładkimi, niezbyt szerokimi bruzdami. Liście w zarysie eliptyczne lub okrągławe, u podstawy klinowate, o długości 8-17cm i prawie tak samo szerokie. Podzielone na 2-4 kłapy, które są głęboko wcięte, szeroko odstające, a każda jest ponadto podzielona na liczne i długie ościste zęby. Błazki liściowe delikatnie błyszczące, z góry ciemnozielone, a od spodu jaśniejsze, z kępkami włosków w kątach nerwów. Przez całe lato zachowują wiosenną świeżość, zaś jesienią przebarwiają się na karminowoczerwony kolor z czasem przybierający odcień czerwonego wina. Owoce (żołędzie) są niewielkie – ok. 1cm średnicy, półkoliste, osadzone do jednej trzeciej długości w miseczce, zwisają na krótkich szypułkach.

Pierwotnie dąb błotny występował tylko w płn.-wsch. części Ameryki Północnej, obecnie rozpowszechniony jest także w Europie. Preferuje gleby żyzne i wilgotne o odczynie słabo kwaśnym do lekko zasadowego, toleruje krótkotrwałe zatapianie oraz gleby słabo przepuszczalne. Jest cenionym drzewem ozdobnym, odpornym na mrozy i zanieczyszczenia, sadzonym w parkach, przy drogach, a także w pobliżu strumieni i stawów.

Perełkowiec japoński (*Styphnolobium japonicum* L.)

Polska nazwa perełkowca pochodzi od strąków wypełnionych nasionami, które po dojrzeniu przypominają sznury pereł.

Drzewo to osiąga wysokość do 25m, choć pień ma dość krótki. Korona jest szeroka, czasem luźna i pozornie wieloczęściowa. Gałęzie odstają od pnia, wznoszą się ukośnie, czasem są pokręcone lub długie i zwisające. Pędy młodsze są aksamitnie owłosione, później łysiejące i zielone, pączki są bardzo małe, ciemne, ukryte w nasadach ogonków. Kora szarobrunatna i u młodych osobników gładka, a u starszych coraz mocniej pomarszczona pokrywa się w końcu szerokimi bruzdami. Liście rozwijają się później niż u innych drzew (pod koniec wiosny lub wczesnym latem), lecz pozostają dłużej zielone. Ułożone są skrętolegle, są nieparzystopierzaste, o długości 15-25cm. Listki w liczbie 7-17 są owalne w zarysie, na krótkich ogonkach, całobrzegie, z góry ciemnozielone i matowe, a od spodu delikatnie, przylegająco owłosione. Kwiaty są kremowo-białe, o przyjemnym zapachu wabiącym pszczoły, miodo- i pyłkodajne. Ich kielichy są zielonkawo-białe, dwuwargowe, korony grzbieciste. Zebrane są one w duże (do 30cm długości), luźne wiechy umieszczone na końcach pędów. Kwitną od lipca do sierpnia. Owoce to charakterystyczne, mięsiste strąki, przewężające się pomiędzy nasionami, co powoduje, że trudno je otworzyć, opadają po pierwszych przymrozkach. Nasiona są czarne, zatopione w galaretowatym miąższu i mają różne kształty i wielkość. Wszystkie części tej rośliny są trujące.



Naturalny zasięg gatunku obejmuje tylko płd.-wsch. Azję, nie sięga przy tym Japonii. Jego polska nazwa gatunkowa jest zatem myląca. Perełkowiec jest odporny na suszę, zanieczyszczenia i zasolenie, lecz preferuje gleby żyzne, świeże i głębokie, miejsca słoneczne i osłonięte.

Rozprzestrzeniony został jako drzewo dekoracyjne i miododajne, lecz wykorzystywany jest także w medycynie chińskiej, w stolarstwie, meblarstwie oraz do produkcji instrumentów.

Bożodrzew gruczołowaty, syn. ajlant gruczołowaty (*Ailanthus altissima* Miller)

Dawniej nazywany „niebodrzewem” (ang. tree of heaven – dosł. niebiańskie drzewo). Nazwa ta jest zaczerpnięta z języka malajskiego i prawdopodobnie nawiązuje do jego rozmiarów. To egzotyczne drzewo jest często dość wysokie – do 30m. Ma długi, prosty pień z luźną, sklepioną i nieregularną koroną, dochodzącą do 12m średnicy. Starsze pędy ma grube, omszone, żółtawobrazowej barwy, młodsze są lekko bruzdkowane, czerwono-brązowe. Kora u starszych osobników jest szarobrazowa i gładka, lecz delikatnie, podłużnie spękana. Po opa-



dłych liściach tworzą się wyraźne blizny w kształcie trójkąta. Rdzeń gałązek jest intensywnie pomarańczowożółty, dzięki czemu można łatwo odróżnić ten gatunek od innych drzew liściastych nawet w stanie bezlistnym.

Liście ma złożone, ustawione skrętolegle, nieparzysto-pierzaste, osiągające długość do 75cm. Liczba listków ogonkowych jest zmienna – od 11 do 19, a ich długość dochodzi do 15cm, zaś szerokość do 6cm. Listki są na szczycie zaostrome, podłużnie owalne, lekko faliste, nerw boczny nie biegnie dokładnie przez środek listka, co powoduje niesymetryczność. Są nieowłosione, matowozielone, całobrzegie z kilkoma ząbkami u nasady, każdy z gruczołkiem od spodu – tzw. nektarnikiem pozaświatowym, który jednak w Polskich warunkach jest nieczynny. Po roztarciu liście wydzielają ostry, nieprzyjemny zapach. Bożodrzew to gatunek jednopienny o kwiatach, które są drobne, zielonkawe i ułożone w luźno rozgałęzionych wiechowatych kwiatostanach. Kwitnie od czerwca do sierpnia, a owoce dojrzewają od września. Owocem jest wąski oskrzydłony orzeszek wielkości ok. 4cm, który w stanie dojrzałym przyjmuje atrakcyjną karminowoczerwoną lub żółtoczerwoną barwę.

Pierwotny zasięg obejmował tylko Azję Wschodnią, jednak bożodrzew od dawna jest sadzony jako drzewo ozdobne w parkach i ogrodach w Europie, często też w związku z tym dziczeje. Preferuje miejsca ciepłe, słoneczne, gleby lekkie, lecz świeże, dobrze znosi warunki miejskie. Stosowany jest w medycynie chińskiej w leczeniu biegunek, malarii, astmy, czerwonki, jako środek przeciwgorączkowy i przeciwskurczowy.



Literatura:

- Kremer B.T.** 1995. Drzewa. Wyd. Świat Książki. Warszawa.
Sarwa A. 2002. Wielki leksykon roślin leczniczych. Warszawa.
Seneta W. 2000. Dendrologia. Wyd. PWN. Warszawa.
Strojny W. 1981. Nasze drzewa. Wyd. RiL. Warszawa.
Russel T., Cutler C., Walters M. 2008. Ilustrowana Encyklopedia. Drzewa Świata. Wyd. Universitatis. Kraków.
<http://www.ibro.pl/Pliki/>

Foto na okładce: Bożodrzew – owoce.

Tekst: Magdalena Bregin

Zdjęcia: Jan Duda

Redakcja i korekta: Jacek Jaworski

Projekty i skład: Paweł Mizia

Śląski Ogród Botaniczny, ul. Zamkowa 2

43-195 Mikołów, Tel. 032/322 62 44

www.sibg.org.pl; email: sibg@sibg.org.pl



Mikołów



Tychy



Łaziska
Górne



Radzionków



Powiat
Raciborski